

UOT 81.

Bənövşə İbrahimova
BSU
benovshebrahimova@gmail.com

BƏDİİ DİLİN FUNKSIONAL ASPEKTLƏRİ

Açar sözlər: *funksionallıq, mətn dili, pragmatizm, dilçilik, kommunikativlik, interferensiya.*

Key words: *functionality, textual language, pragmatism, linguistics, communicability, interference.*

Ключевые слова: *функциональность, язык текста, прагматизм, лингвистика, коммуникативность, интерференция.*

Dilin funksional aspektləri ilə bağlı problemlərə maraq dilçiliyin müasir dövrünü ən çox səciyyələndirən əlamətlərdən biridir. Bu problemin öyrənilməsinə maraq keçən əsrin 70-ci illərinin əvvəllərindən etibarən yaranmışdır. Nəzəri və tətbiqi dilçilik məsələləri, müasir qloballaşma şəraitində dillərin, o cümlədən Azərbaycan dilinin internet məkanında işlənməsinin tətbiq-lingvistik texnologiyalarının hazırlanması, dilçiliyin dünya elmi kontekstində öyrənilməsi günümüzün vacib məsələlərindəndir. Lakin, hər şeydən əvvəl, doğma Azərbaycan dilinin hərtərəfli öyrənilməsi ön planda olmalı, ana dilimiz daha dərindən və ciddi araşdırılmalıdır. Məhz buna görə də, Azərbaycan dilinin müasir vəziyyəti, funksional üslubları və nitq mədəniyyəti, tarixi, qədim yazılı abidələrin və ayrı-ayrı klassiklərin dili, eləcə də respublikada və respublikadan kənar ərazilərdə Azərbaycan dilinin və şivələrinin öyrənilməsi məsələlərinə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Azərbaycan dilinin dünya dilləri və Azərbaycanda yaşayan əzsaylı xalqların dilləri ilə qarşılıqlı əlaqədə öyrənilməsi, türk dillərinin fonetik, leksik və qrammatik quruluşunun müqayisəli tədqiqi, bu dillər arasında Azərbaycan dilinin yerinin müəyyənləşdirilməsi, Azərbaycan ərazisində və respublikadan kənar ərazilərdə, türk (Azərbaycan) mənşəli onomastik vahidlərin tədqiqi də dilçiliyimizin vacib sahələrindəndir.

Müasir dilçilik baxımından dil vahidlərinin funksiyası, mənanın formalaşması bilavasitə bu və ya digər funksional məzmunun sözlə təqdim olunması və konkret olaraq hansı kateqoriyaya aid olması ilə, yəni konseps-

tuallaşma və kateqoriallaşma prosesləri ilə sıx bağlıdır. Ayrı-ayrı fərdlərdə dünyanın mənzərəsi haqqında biliklər hərənin öz dünyagörüşünə uyğun formada mövcud olmasına baxmayaraq, konseptuallaşmanın əsas idrak prosesləri konseptlər formasında və dil kateqoriyalarının ümumi qanunauyğunluqları kimi aşkar olunur. Dildə mövcud olan funksionallıqlar dil kateqoriyalarının üç – leksik, qrammatik və moduslu, yaxud interpretasiya (şərhetmə) kimi formalarında əks olunur. Leksik kateqoriya dünya mənzərəsini olduğu kimi təqdim edir. Qrammatik kateqoriya biliyin dildə necə təqdim olunması, qaydalara və ünsiyyət prinsiplərinə uyğun sxemləşdirilməsi ilə müəyyən edilir. Moduslu kateqoriya biliyin ayrı-ayrı dil daşıyıcıları vasitəsilə şərhetmə üsullarını ifadə edir. Interpretasiya anlayışı geniş və dar izahat şəklində təzahür edir. Şərhetmə geniş mənada, birgə (kollektiv) və fərdi səviyyənin yeni, ikinci biliyin əldə edilməsinə yönələn hər hansı praktik əqli əməliyyat kimi başa düşülür. Dar mənada isə, bu termini şərhetmənin obyektə sayılan subyektiv anlamının nəticələrində üstünlük təşkil edən müstəqil nitq və dərkətmə fəaliyyəti kimi izah etmək olar. İnsan şüurunun şərhetmə funksiyasının xüsusiyyətlərini təhlil etdikdə, belə nəticə çıxarmaq olar ki, şərhetmə prosesi koqnitiv fəaliyyət kimi özünü 3 formada göstərir: 1) özünəməxsus quruluşa malikdir; 2) biliklər birgə sxemlərə söykənir; 3) subyektiv olmaqla, fərdi konseptual sistemə yönəlir, şərhetmənin funksiyaları və onların araşdırılmasından əldə edilən nəticələr bilavasitə inkarlıq funksiyası vasitəsilə gerçəkləşir. Bu onu göstərir ki, həmin funksiyanın müxtəlif cür konseptuallaşmasının səbəbləri dilin inkar kateqoriyası ilə izah oluna bilər.

Dilimizin leksikasının öyrənilməsi, Azərbaycan dilinin izahlı, ensiklopedik, ikidilli və çoxdilli tərcümə lüğətlərinin, eləcə də terminoloji lüğətlərinin tərtibi, terminologiyanın tarixi və inkişaf qanunauyğunluqlarının araşdırılması da çox vacibdir.

Azərbaycan dilinin dünya dilləri ilə əlaqəli şəkildə tədqiqi kontekstində german və roman dilləri xüsusi yer tutur. Bu, qloballaşan dünyada ingilis dilinin getdikcə daha çox yayılması, beynəlxalq ünsiyyət dilinə çevrilməsi ilə səciyyələndirilə bilər. Biz unutmamalıyıq ki, dünyanın heç bir elmi mərkəzində Azərbaycan dili bizdə olduğundan yaxşı və dərinlən araşdırıla bilməz. Nəzərə almaq lazımdır ki, dövlət dilimiz olan Azərbaycan dilinin inkişafı, öyrənilməsi, saflığının qorunması dövlət tərəfindən tənzimlənir və “Azərbaycan Respublikasında dövlət dili haqqında” Qanun Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi hüquqi statusunu nizamlayan rəsmi sənəddir (10).

Yaşadığımız XXI əsr qloballaşma əsridir. Qloballaşma həyatın bütün sferalarına olduğu kimi, milli dillərə, adət-ənənələrə, xalqın ruhunun və vər-

dişlərinin təzahürü olan mentalitetə də güclü təsir göstərir. Bu təsirin əlamətləri, hətta nəticələri artıq özünü qabarıq şəkildə büruzə verməkdədir [3, s. 37-40]. Qloballaşma latın mənşəli “qlobal” sözündən olub “yer kürəsini bürüyə bilən, əhatə edən” mənasını verir. Bu kontekstdə ümmbəşəri səciyyə daşıma bütövlükdə yer kürəsinə aid hadisənin, prosesin baş verməsi kimi izah oluna bilər.

Dilin funksionallaşmasının kompleks tədqiqatının ən mühüm nəticəsi ondan ibarətdir ki, dillərin ədəbi əlaqələrinin tədqiqi zamanı insan fəaliyyətinin bir növü haqqında təsəvvür əldə olunur. Qərb dilçilərinin tədqiqatlarında bu anlayış linqvistik praqmatika məcrasında həyata keçirilən işlərdə geniş yayılmışdır. Bu baxımdan qeyd etmək yerinə düşər ki, dil çoxfunksiyalı bir mütləq vasitədir. Fəal əqli, zehni prosesdə cəmiyyət aktivliyinin dominant və ayrılmaz amili kimi məhz dil çıxış edir. Dil fikri izah etmək, yəni digərlərini inandırmaq üçün vasitəsiçilik funksiyasını da daşıyır. Onun əsas funksiyalarından biri də müəyyən məqsədə çatmaq üçün əqlin, fikrin inkişafını müəyyənləşdirməkdir (2, s.43-54).

Dilin funksionallığı – həyatın, varlığın formasıdır, cəmidir, burada ərazi-sosial münasibətlər və funksional əlaqələr, coğrafi-regional, yaxud siyasi-administrativ əlamətlər əsas yer tutur. Bu baxımdan dil situasiyası sosiolinqvistikanın predmetidir. Sosial-kommunikativ sistemin komponentləri arasındakı funksional münasibətlər dil situasiyasını formalaşdırır. Dil situasiyası anlayışı, adətən, böyük dil cəmiyyətlərində – ölkə, region və respublikalarda dəyişkən xarakter daşıyır. Kommunikativlik dil situasiyasının əsas xüsusiyyəti kimi çıxış edir. Dil situasiyasının 2 əsas təzahürü kommunikasiya prosesində özünü göstərir: potensial və real forma.

Yuxarıda qeyd edilən dil hadisələrinin zaman və məkan etibarilə dəyişməsi və ya müasirləşməsi prosesi müasir dünyamızda daha sürətlə baş verir. Bu isə öz növbəsində dilin səciyyəvi özünəməxsusluğunun modernləşməsi adlanır. Modernləşmə prosesində sosial kommunikasiya problemi olduqca mühüm əhəmiyyət kəsb edir və demək olar ki, sosio-mədəni gerçəkliyin bütün sahələrini əhatə edir. Bu kontekstdə modernləşmənin yaratdığı və bir-birini təkzib edən iki proses baş verir: bir tərəfdən sosial birliyə cəhd, digər tərəfdən isə mədəni özünəməxsusluğun qorunub saxlanması. Mövcud şəraitdə müasir dil siyasətinin əsas istiqamətlərindən biri linqvistik müxtəlifliklə bağlı problemlərin həlli yollarının aranması ilə yanaşı, fərqli identikliyə malik etnik qrupların siyasi iddialarına obyektiv münasibətin də nəzərdən qaçırılmamasıdır.

Müasir şəraitdə beynəlxalq münasibətlərdə yaranan açıqlıq istər-istəməz bütün sahələrə, o cümlədən, dil siyasətinə də təsir edir. Bunu daha çox xarici dillərin fəaliyyət dairəsi istiqamətində müşahidə etmək olar. Mövcud şəraitdə beynəlxalq ünsiyyət vasitəsi funksiyası daşıyan dillərə müxtəlif səviyyələrdə tələbat artmışdır. Nəticədə, alman, fransız dillərinin, xüsusilə, ingilis dilinin öyrənilməsinə geniş şərait yaranmışdır. Müşahidələr göstərir ki, müasir dövrdə ingilis dili xarici dildən daha çox ikinci aparıcı dilə çevrilir. Bu gün kommunikasiya mühitində bu tendensiya getdikcə artır. Sözsüz ki, baş verənlərin müsbət cəhətləri ilə bərabər, mənfi tərəfləri də mövcuddur və bunlar diqqətdən kənar qalmamalıdır. Bu, ilk növbədə, milli dillərin müxtəlif çeşidli təsirlərdən qorunub saxlanması tələbatını önə çıxarır. İngilis dilinin dünyada sürətlə yayılması və iri korporasiyalarda ünsiyyət vasitəsinə çevrilməsi şəraiti insanda müəyyən mədəniyyətə aidlik hissini zəiflədir, dünyanın vətəndaşı olması hissini yaradır. Təbii ki, bunlar bir tərəfdən dünyanın qavranılmasında bir sıra xüsusiyyətlərin unifikasiyasına və bəzi davranış nümunələrinin ümumiləşməsinə səbəb olsa da, digər tərəfdən mental-lıqlarda var olan uyğunsuzluqları üzə çıxarır, çünki fərd bu yeni şəraitdə psixoloji narahatlıq hiss edir. Buna səbəb isə ona xas olmayan davranış tərzləridir [7, s. 94-95].

Ədəbi dil tarixinin funksionallaşdırılması prinsiplərindən biri də normaldır, bu elə bir prinsipdir ki, dilin bütün inkişaf tarixi boyu onu izləyir və onunla birlikdə hərəkət edir. Bu səbəbdən də ədəbi dil dövrləşdirilərkən norma əsas vasitələrdən biri kimi götürülür. Dilin inkişaf tarixi boyu fonetik, leksik və qrammatik normalarda baş verən müəyyən fərqlər, yəni dəyişikliklər yeni bir mərhələnin formalaşmasına xidmət edir. “Azərbaycan türk milli ədəbi dilindəki “maksimum normativliy”in etnik sosial şərti Azərbaycanda milli ədəbi dilin təşəkkülünə qədərki dövrdə etnik konsolidasiyanın keyfiyyəti ilə əlaqədardır, bu cür konsolidasiya isə həmin tayfaların mədəni-mənəvi yaxınlığı əsasında mümkün olmuşdur. Əlbəttə, köhnə Azərbaycan türk ədəbi dilinin daşıyıcısı olan etnik solum türk xarakteri etibarilə bir-birindən o qədər də fərqlənmir, hər iki ədəbi dil tipi, demək olar ki, eyni etnik mühitdə – oğuz-qıpçaq mühitində mövcud olmuşdur. Bu isə belə bir nəticə çıxarmağa imkan verir ki, milli ədəbi dilin formalaşması etnik münasibətlərin xüsusi şəkildə sosial, kulturoloji normativləşməsindən asılıdır və ancaq həmin normativləşmə üçün tarixi şərait olduğu zaman milli ədəbi dil formalaşma sürəti (müxtəlif keçid mərhələlərinin meydana çıxması) etnik münasibətlərin qeyd olunan sosial-kulturoloji normativləşməsinin, ümumən millətin təşəkkülünün sürətini əks etdirir” [9, s.60].

Ədəbi dilin dövrləşdirilməsində dilin mütəhərrikiyi məsələsi də çox önəmlidir. Nəzərə alsaq ki, ədəbi dil dilxarici təsirlərə daha çox həssasdır və xalq dili, həm də milli dilin bir dövrü ədəbi dilin bir neçə mərhələsini əhatə edə bilir, deməli, ədəbi dilin dinamizmə olan meyli ədəbi norma sistemində yenidən qurulma çevikliyində də özünü göstərir. Sözsüz ki, millətin əqli-mədəni mahiyyəti ilə şərtlənən norma həm də ədəbi dilin səviyyəsini müəyyənləşdirir. Hər bir yeni ictimai-tarixi mərhələdə ədəbi dil daşıyıcılarının əqli mədəni ünsiyyət tələbini ödəmək üçün norma da yeni təfəkkür tərzii ilə uyğunlaşır. Normada baş verən həmin yenilənmələr nəticəsində fərqlər əmələ gəlir. Həmin fərqlər nəticəsində ədəbi dilin tarixində yeni yarım dövrlər və mərhələlər yaranır. Bu isə dövrlərin əmələ gəlməsi ilə nəticələnir [6, s.144-161].

Bədii və ədəbi dilin, o cümlədən gündəlik danışiq dilinin funksionallığının genişlənməsi çox vaxt bir neçə dildən istifadə etməsi nəticəsində meydana çıxır. Dillərarası əlaqələrin baş verməsi vəziyyəti iki və daha çox dilin kontaktı əsasında yaranır. Bu əlaqələr ortaya çıxdığında dillərin interferensiyası baş verir ki, o da dillərin bütün sferalarına təsir göstərir. İnterferensiya hadisəsi əsasən bir dilin digərinə təzahür etməsi və təsir göstərməsidir. Bu hadisə iki dilin qarşılıqlı əlaqəsi zamanı gedən bir prosesdir ki, bu zaman dil normaları pozulur və yad dilin təsirinə məruz qala bilir. Müşahidələr göstərir ki, interferensiyanın müxtəlif növləri mövcuddur.

Xarici dilin öyrənilməsində yeni dil materialının mənimsənilməsi və xarici dilin müxtəlif elementlərinin öyrənilməsi həmin dilin fonetik, leksik və qrammatik normalarının dəyişməsi əsasında baş verir. İlk öncə xarici dili öyrənən həmin dilin xüsusiyyətlərini doğma dil normalarına uyğun öyrənməyə çalışır. Bu zaman hər iki dil həm fonetik, həm də leksik və qrammatik xüsusiyyətlər baxımdan müqayisə olunmalıdır.

Müasir dövrdə ingilis dili beynəlxalq dil səviyyəsində öyrənilir və biz də bunu gündəlik həyatımızda hiss edirik. Beynəlxalq əlaqələrin inkişafı və onlar arasında xarici dilin funksiyasının artması, dünya mədəniyyətlərinin ingilis dilində öyrənilməsi Azərbaycan və ingilis dillərinin interferensiyası prosesində də özünü göstərir. Məhz, bu əlaqələr özünü daha çox xarici şirkətlər, firmalar və təşkilatların fəaliyyət sahəsində biruzə verir. Məsələn: internet, kompyuter, marketinq, server, pleyer, reyting, limit, market, şou, şoumen, şoubizness, klip, kontur, broker, biznes, brifinq, boss, kontrol, konflikt və s.

Dilimizə daxil olan bu sözlər bəzən dil normalarını pozulmasına səbəb olur, bəzən də olduğu kimi qəbul edilir. Bu zaman iki dil arasında interferensiya hadisəsi baş verir, yəni bir dil digərinə müdaxilə etməklə ona təsir

göstərir. Ona görə də interferensiyanın tədqiqi xarici dillərin öyrənilməsində mühüm rol oynaya bilər. Bu mənada interferensiya əlaqədə olan dillərin daxili mexanizmini açmaqla onların həm mənfi, həm də müsbət nəticələrini üzə çıxarır. Bir məsələyə diqqət yetirmək lazımdır ki, mənfi nəticəli interferensiya sanki bir xəbərdarlıq edirmiş kimi nitqdə təzahür etməklə dil əlaqələrinin inkişafına maneə yaradır. Dil sistemlərinin belə pozulması interferensiyanın təsir nəticəsi kimi xarici dildə nitqin qurulmasının bütün səviyyələrində aşkar edilir [8, s. 53-59].

Azərbaycanın müstəqilliyini bərpa etməsi ölkənin iqtisadi, siyasi və sosial həyatında əhəmiyyətli dəyişmələrə, yeniləşmələrə səbəb olmuşdur. Bu proses ana dilimizin inkişafında yeni dönüş nöqtəsidir. Yeni dil mühitində Azərbaycan dili rus dilinin təsirindən azad olmuş, Azərbaycan dilinin tarixinin sosializm dövrü başa çatmış, dilin yeni müstəqil inkişaf tarixi başlamışdır. Yeni mərhələ həm dildaxili, həm də dilxarici amillərin təsiri ilə leksik sistemdə dəyişmələrin sürətlənməsinə səbəb olmuşdur. Azərbaycan dilinin leksik sistemində dəyişmələrin aparılmasında rus, ərəb-fars və digər dillərdən əvvəlki alınma sözlərin dilin öz sözləri, dilin daxili imkanları hesabına yaradılan sözlərlə əvəzlənməsi, türk dilindən sözlərin alınması kimi meyllər üzə çıxmışdır. Müstəqillik dövründə Azərbaycan dilinin tətbiq sahəsi genişlənməmişdir [3, s. 32]. Dilə təsir cəmiyyət həyatının müəyyən mərhələlərində baş verir. İctimai-siyasi həyatda meydana gələn dəyişmələr dildə təzahür tapdığından informasiyanın hazırlanıb yayılmasında yeni anlayışlardan, ifadə və sözlərdən istifadə ön plana keçir. İnformasiyanın ötürülməsində kütləvi informasiya vasitələrinin rolu böyükdür və bu rol get-gedə artır. KİV meydana çıxan dəyişmələrə çevik reaksiya verir və bu reaksiya yayılan informasiyanın həm xarakterində, həm də deyim tərzində özünü göstərir.

Dilin funksionallığı özünü qorumaq qabiliyyətinə malik açıq sistemdir. Bura yeni sözlər daxil olur, sözlərin mənalarında da müəyyən dəyişmələr baş verir. Yeni dövr dilin leksik sistemində bir çox çevrilmələrlə xarakterizə olunur 1) əvvəlki dövrə məxsus bir sıra anlayışları ifadə edən sözlərin aktuallığını itirməsi ilə bağlı dildən çıxması; 2) əvvəlki dövr üçün köhnəlmiş və ya arxaikləşmiş bir sıra sözlərin yenidən aktiv lüğət fonduna keçməsi; 3) yeni dövrə məxsus anlayışları bildirən sözlərin yaranması; 4) söz yaradıcılığına meylin artması; 5) yeni yaranan sözlərin normalaşma prosesinin getməsi.

Müasir dövrdə nəşr olunan qəzetlərin dilini ədəbi dilin digər üslublarından fərqləndirən cəhət odur ki, onlar ictimai-siyasi həyatda, iqtisadiyyatda, baş verən sığrayışları, dönüşləri, yenilikləri gecikdirmədən xalq kütləsi-

nə çatdırır. Mətbuat bir yazılı mənbə kimi əksər hallarda, böyük ehtiyac duyulan söz və ifadələri müəyyən edir, yayır.

Mətbuat dilinin funksionallığının spesifik cəhətlərindən biri terminlərdir. Bu terminlərin mühüm hissəsi daxili imkanlar hesabına əmələ gəlmiş, müstəqillik illərində dünyaya inteqrasiya gücləndiyi üçün çoxlu beynəlxalq terminlər də dilimizə keçmişdir. Məsələn, “Barselona” yenə Modrici transfer etdi. (11); Etnik və dini tolerantlıq ölkəmizin əldə etdiyi ən yüksək nailiyyətlərindəndir (13); Filmdə Qarabağla bağlı elektron kitab resurslarından istifadə etməklə elektron resursların fəaliyyət göstərdiyi diqqətə çatdırılır (12). Avtobuslara post-terminal qoyulur (15). Mətbuatın sistemli təşkilinin ilkin şərtləri funksional üslubların sistemli xarakterə malik olmasının qəbul edilməsidir. Zaslavskiy “Sistemlərin sistemi” ifadəsilə dili “ümumi sistem” adlandırır (8). Dilin üslubu ümumi sistemə daxil olan xüsusi sistemlərdən biridir. Funksional üslubların leksikasının ardıcıl sistemli öyrənilməsi ədəbi dilin funksionallığının sistemli təhlilini aramağın mümkün yollarından biridir.

1980-ci illərdən bəri formalaşan koqnitiv elm, koqnitiv linqvistika və informasiya texnologiyaları-mühəndis dilçiliyi sahələri struktur-semantik və funksional araşdırmalar əsasında yeni bir konseptual-funksionallıq anlayışını da gündəmə gətirmişdir. Əslində belə bir anlayışın dilçilikdəki gündəmə gəlişini “çağdaş linqvistikada funksional ənənə ilə generativ istiqamətin birləşdirilməsi və uyğun metodlarının bir yerdə tətbiq olunması istəkləri” də dəstəkləməkdədir Çünki müasir dilçilikdə dil-nitq vahidlərinin həm konseptual özəllikləri, həm də onların qrammatik mənalı konkret linqvistik funksiyalar səviyyəsində öyrənilir. Struktur dilçiliyin əsasları, meydana gəlməsi, inkişafı, mövcud cərəyanları; morfemika və sintaqmatika, semantika və praqmatika məsələləri; işarələrin mahiyyəti, növləri və funksiyaları Azərbaycan dilinin materialları əsasında araşdırılır. Bu isə Azərbaycan dilinin funksional imkanlarının tədqiqinə imkan verən konseptual-linqvistik kontekstin və uyğun bir diskurs ortamının yarandığını göstərən amillərdən biri olaraq qiymətləndirilməlidir.

Bu gün Azərbaycan bədii mətni artıq çağdaş mətn dilçiliyi səviyyəsində konseptual, ədəbi, semiotik, linqvistik yönləmlərlə və bütün dil-nitq cəhətləri ilə öyrənilməkdədir. Qeyd olunmalıdır ki, mətn dilçiliyi və sintaksis sahəsində indiyə qədər Azərbaycan dilçiliyində aparılmış olan bütün araşdırmalar və nəhayət yuxarıda göstərilən məqalə də artıq dilimizin funksional qrammatikasının yazılmasının mümkün olduğunu və vaxtının çatdığını açıb göstərməkdədir.

Yuxarıda göstərilən bütün araşdırmalar, struktur diçiliyin müxtəlif məsələlərinə, mətn dilçiliyinə və sintaksisinə dair yazılmış əsərlər və nəhayət ensiklopedik dilçilik lüğəti Azərbaycanda ana dilimizin funksional qrammatikamızın yazılmasının linqvistik kontekstinin yarandığını və gecikmədən bu işə başlamanın vacibliyini göstərir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Həbibova S.Y. Mətbuat leksikası (1970-1990). Bakı: Nurlan, 2002.
2. Kazimov İ.B. Dil situasiyasının tipologiyası, // Dil və Ədəbiyyat AMEA 2012 .
3. Mahmudov M.Ə. Azərbaycan dili qloballaşma şəraitində //Elm, 29.12.2012, №-37-40.
4. Məmmədov N.X. Dil əlaqələri probleminin tədqiqi // Türkologiya. Bakı, 2000, № 1-4, s.69-80.
5. Musayev M, Azərbaycan dilinin funksional qrammatikası, Bakı: AMEA, 2012.
6. Mustafayeva S. Ş. Azərbaycan ədəbi Dili tarixinin dövrləşdirilməsi prinsipləri. // Dil və Ədəbiyyat. Bakı, 2018, s.144-161.
7. Rüstəmov A. Modernləşmə şəraitində kommunikasiyada dil amili // Dil və Ədəbiyyat 4 (108). AMEA, 2018, s.94-103.
8. Süleymanov Y.Ə. İnterferensiya dil hadisəsi kimi // Dil və Ədəbiyyat, AMEA, 2017, s. 53-59.
9. Cəfərov N.Q. Azərbaycan türkcəsinin milliləşməsi tarixi. Seçilmiş əsərləri. I c. Bakı: Elm, 2007.

Qəzet və Jurnallar

10. //“Elm, 29.12.2012, №-37-40.
11. /“Ədalət”qəzeti. 01.03.17.
12. /“Xalq” qəzeti.17.12.18.
13. /“Respublika”qəzeti. 25.12.18.
14. /“525-ci qəzeti”, 14.06.2003.

Banovsha İbrahimova

Summary

Functional aspects of the artistic language

The article deals with the problems associated with the functional aspects of the Azerbaijani language, as well as the modernization of the functional capabilities of the language. From the point of view of modern linguistics, the function of linguistic units, the formation of meaning is directly related to the

verbal representation of a particular functional content and specifically to which category it belongs to, that is, with the processes of conceptualization and categorization. The most important result of a comprehensive study of the functioning of a language is that the study of the literary relations of languages gives an idea of the type of human activity. In the studies of Western linguists, this concept has become widespread in works carried out in the mainstream of linguistic pragmatism. The studies cited in this article, works on various issues of structural linguistics, linguistics of text and syntax, and, finally, the encyclopedic dictionary of linguistics shows the importance of studying the functional grammar of the Azerbaijani language.

Бановша Ибрагимова

Резюме

Функциональные аспекты художественного языка

В статье рассматриваются проблемы, связанные с функциональными аспектами Азербайджанского языка, а также модернизация функциональных возможностей языка. С точки зрения современной лингвистики, функция языковых единиц, формирование значения напрямую связано с вербальным представлением того или иного функционального содержания и конкретно с тем, к какой категории оно относится, то есть с процессами концептуализации и категоризации. Важнейшим результатом комплексного изучения функционирования языка является то, что изучение литературных отношений языков дает представление о типе человеческой деятельности. В исследованиях западных лингвистов эта концепция получила широкое распространение в работах, проводимых в русле лингвистического прагматизма. Приведенные в пример в данной статье исследования, работы по различным вопросам структурной лингвистики, лингвистики текста и синтаксиса и, наконец, энциклопедический словарь лингвистики показывает важность исследования функциональной грамматики Азербайджанского языка.

Rəyçi: fil.f.d., dos.A.İsayeva

Redaksiyaya daxil olub: 18.11.2020